Reklamväggar i Malmö

Reklamväggar

Reklamväggar i Malmö

Det målas inte längre någon ny reklam på Malmös husgavlar. Däremot har ett antal gamla reklammålningar återuppstått i rekonstruerad form. Den mest kända är gaveln på Apoteket Lejonets fastighet vid Stortorget. Många har väl också upp märksammat reklamen på två gavlar vid Södra Förstadsgatan nära Triangeln. Dess utom tillkom en reklamgavel på Stora Nygatan mitt emot Gamla Kyrkogården under sommaren 2012. Även Cacaoförpackningen på Mazettihuset hör till denna grupp.
Alla dessa gavlar har det gemensamt att de gör reklam för företag som upp hört med sin verksamhet. Ett undantag är Hippodromen som återuppstod ungefär samtidigt med att reklamen på Stortorget målades upp på nytt. Då fanns också Elmqvists handskar kvar, men även det företaget har sedan dess upphört.
Rekonstruerade reklamväggar eller kvarglömd bleknad reklam är ju helt meningslös som just reklam, men finns kvar eller har nyskapats av nostalgiska eller dekorativa skäl.
Under 1890-talet och fram till Första Världskriget revs det och byggdes nytt som aldrig förr i Malmö. Stora hus på 6-7 våningar sköt upp, både i stadens centrala delar och längs infartsgatorna. Det innebar i sin tur att en mängd stora brandgavlar blev synliga i stadsbilden. Stadens reklamfirmor var inte sena att exploatera dessa gavlar i kommersiellt syfte. Skyltföretagen hyrde gavlarna av fastighetsägarna och sålde sedan målad reklam under kontrakt på ett, två eller tre år. Efterhand som mindre hus revs mellan de stora försvann också många av dessa gavlar och när en ny stor rivningsvåg svepte in över Malmö under 60- och 70-talen, så var iden med målad väggreklam överspelad.

Då gällde stortavlor med screentryckta affischer. Så dana omgav många av stadens rivningstomter under många år. Jag minns Triangeln, infarten vid Stockholmsvägen och de som fanns runt alla tillfälliga parkerings platser på rivningstomter. Malmö var ingen vacker stad under dessa årtionden. En omedelbar skillnad mellan dåtid och nutid är att all reklam på den tiden var lokal. Visserligen menar marknadsförarna fortfarande att »all business is local«, men den mesta reklam vi ser på stortavlor idag är snarare global eller åtminstone nationell: Coca Cola, McDonalds och H&M. Dessutom målas ingenting för hand idag. Det är screentryck eller utskrifter från storformatsprintrar. Det tar inte lång tid idag att skriva ut gigantiska tygsjok som sedan sys ihop och spänns upp på husväggarna. Det hantverksmässiga måleriet försvann under 1960-talet. Innan dess målades butiks- och reklamskyltar för hand av hantverkare och konstnärer som skapade konstfärdig reklam på plåt, trä och glas. Neonskyltarna gjorde entre på marknaden redan på 1920-talet genom Philips neon. Numera är det mest olika former av ljusbanker som sätts upp, men även enskilda skyltar belysta bakifrån. De äldre neonskyltarna - särskilt de mer uppfinningsrikt konstruerade eller vackra - har även de blivit föremål för rekonstruktion. Vad sade den dåtida expertisen om annonsering på offentlig plats? Den första boken som på svenska behandlar reklam var »Modern annonsering« av HenningAppelgren som kom ut 1908.

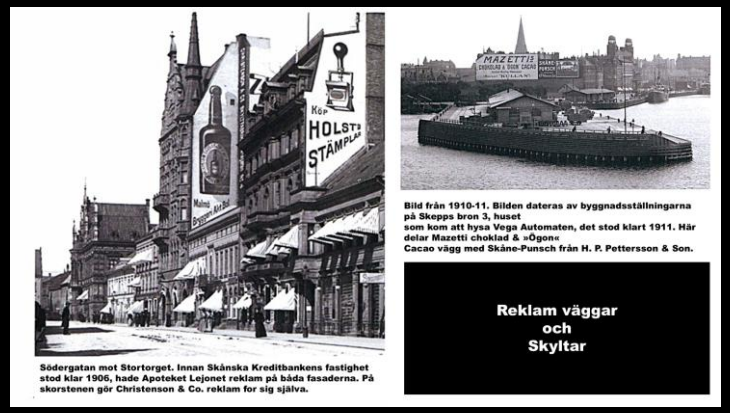

Södergatan mot Stortorget. Innan Skånska Kreditbankens fastighet stod klar 1906, hade Apoteket Lejonet reklam på båda fasaderna. På skorstenen gör Christenson & Co. reklam for sig själva.

Bild från 1910-11. Bilden dateras av byggnadsställningarna på Skepps bron 3, huset som kom att hysa Vega Automaten, det stod klart 1911. Här delar Mazetti choklad & »Ögon« Cacao vägg med Skåne-Punsch från H. P. Pettersson & Son.

Reklam väggar
och
Skyltar

I Malmö fanns det under åren 1890 till ca 1930 en mängd konkurrerande skyltfirmor. Några av de stora var Christenson & Co Skyltfabrik AB, Malmö Reklamfabrik, Skyltfabriken Renen, John Mörk Skyltfabrik och Hanssons Skyltfabrik. De hade ett stort verksamhetsområde, de gjorde inre bara reklamgavlar, utom husskyltar och affärsskyltar. De gjorde också etsade glasrutor för dörrar och fönster i kontor och affärer, glasmålningar, såväl inom- som utomhus och dessutom mässmontrar med mycket mera. Allt detta krävde stor yrkesskicklighet och kunnande.

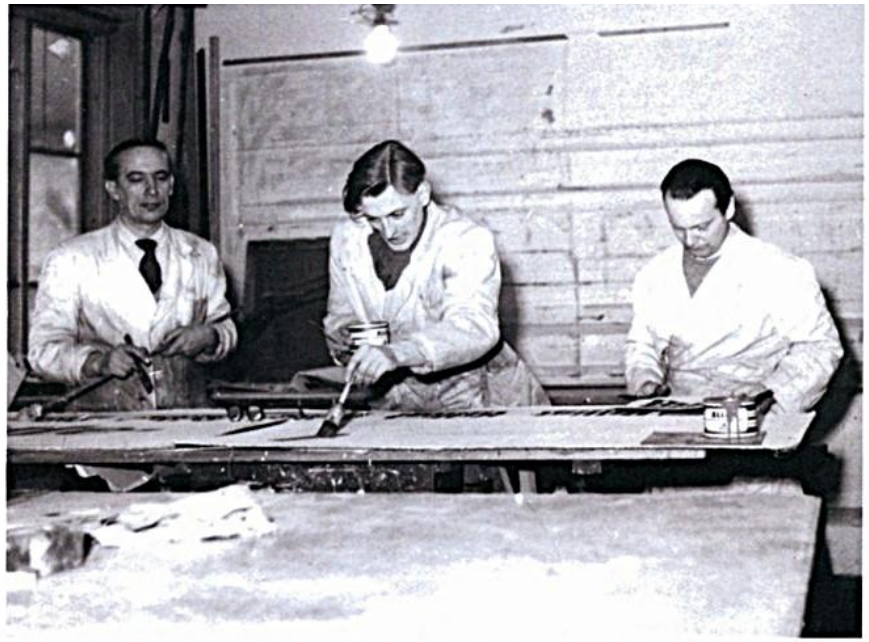

Fig. 6. Berlin, Nilsson och Persson på Skyltfabriken Renen ca 1950. (Foto: HB).

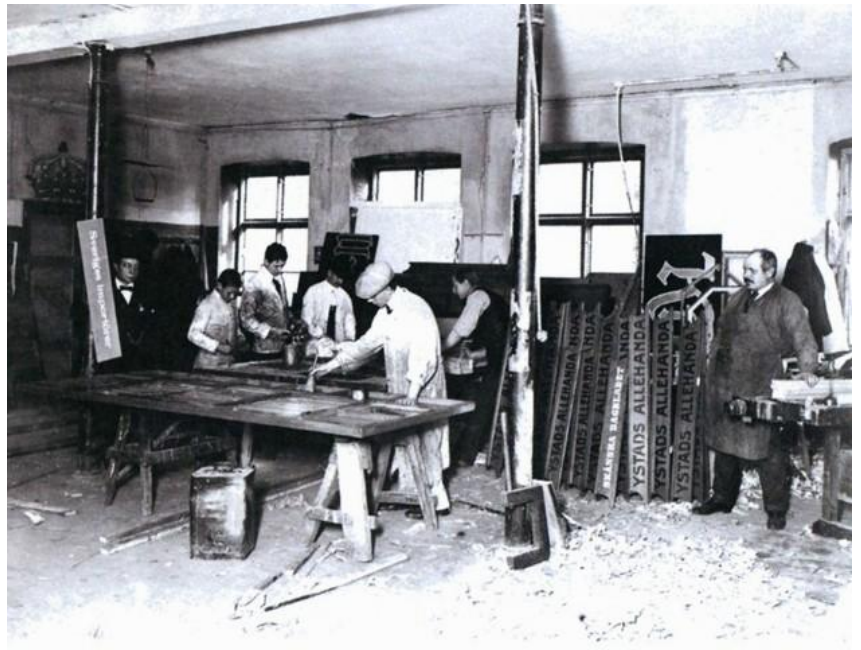

skyltmålarens arbeten var inte färgglada väggar och eleganta butiksskyltar. Här gäller det en enkel text om en budbyrå på Gasverksgatan.
(Foto: Gunnar Lundh,MM).

Interiör från Johan Hanssons Skyltfabrik på Stora Nygatan 48. Johan (till höger

Reklamväggar i Malmö

Många skyltmålare var konstnärer som arbetade deltid på dessa företag för att dryga ut kassan mellan de rena konstnärsuppdragen. En av dessa var Gustav Berlin (1905-1988). Han var skyltmålare, först hos Christensens skyltmåleri, sedan hos Skyltfabriken Renen på Spångatan 8. Han arbetade på Renen tre dagar i veckan till sin pensionering 1972. Renen ägdes av Frithiof Rehn som var dansk, senare tog Erik Blom över. På ett foto från Spångatan ca 1950, ser vi Gustav Berlin, Arne Nilsson och en man vid namn Persson som var specialist på etsning av glas. Glaset fick först en kant av lera för att vätska inte skulle rinna runt på fel sida av glaset. Sedan lades folie över hela ytan. Med hjälp, dels av schabloner, dels på fri hand skars sedan mönstret ut där etsningen skulle ske. Gustaf Berlin var utbildad på Skånska Målarskolan och försörjde sig delvis på landskapsmålning. Det finns många målningar från Södra Sandby, där han var född och från Provence men även mycket från Skanör och Falsterbo där familjen bodde på somrarna under 1970- och 80-talet. Gustav Berlin ritade dagboksanteckningar i små häften. Där finns dagliga hän delser i familjen i karikerad form, men även några arbetsrelaterade teckningar från 1920-talet. Idag är hanrverket borta. Bild och text skapas i dator och skickas till kunden för godkännande. Sedan skrivs bilden ut på väv eller plast som sys ihop till en vepa i husfasadens storlek, förstärks med kantband och sätts upp med hjälp av kranbil. Denna typ av utskrift kan användas mycket kreativt. Vid större renoveringar av sevärda fastigheter kan man täcka byggnadsställningarna med en vepa som helt en kelt föreställer husets fasad. Detta gjordes för några år sedan på Apoteket Lejonets fasad mot Stortorget. Säkerheten är också en annan idag. Då våra gamla reklamväggar ursprungligen målades i början av 1900-talet, användes en plattform som hissades upp och ner med block och talja. Det skulle Arbetsinspektionen aldrig godkänna idag.

Mazettis reklam fanns över hela Malmö. På Triangeln, Gustav Adolfs torg, Drottningtorget, Agnesgatan på Väster och ute på Regementsgatan m.fl. ställen. Reklamväggen i hamnen kunde ses på långt håll av alla som närmade sig Malmö med båt eller färga. Dessutom var de ensamma om att sätta upp en hel förpackning på sitt fabrikstak. Den stod där i ur och skur från 1926 till 1981. Den nuvarande är en replik som byggdes upp i samband med att fastigheten blev kulturhus. Mazetti hade en stor reklambudget och syntes även med annonser i dags- och veckopress, teater- och urställningsprogram m.m. Överallt där reklam var tillåten fanns de med sina ögon. Historien bakom ögonen var att man ursprungligen sålde kakao i lösvikt, men då kunde handlarna fuska och antingen blanda upp den med någon billigare produkt eller byta ut kakaon helt och hållet till en annan kvalite. Mazetti valde då att endast sälja sin kakao i förseglade förpackningar. Därefter gjorde man reklam med uppmaningen att »se med edra egna ögon att ni får Mazettis cacao«. Med tiden förkortat till Ögon-cacao. De nuvarande stiliserade ögonen skapades av formgivaren Olle Eksell 1955.

Annons for Mazettis Ögon-Cacao fån 1906 Ögonen var inte standardiserade och kunde variera Liksom typografin på produkt- och foretagsnamnet.

Den första reklamväggen, bör alltså vara målad 1900. Innan dess var väg sen reklamfri. Men den väggmålning som valdes skiljer sig från den ursprungliga väggen på en viktig punkt: punschetiketten var ursprungligen enkel och utan krusiduller med texten Wolkes Punsch. 1901 fick företaget pris på utställningar i Paris och London och då ändrades etiketten helt. Dels byttes namnat ut till Caloric Punsch, dels skulle naturligtvis guldmedaljerna finnas med som illustration till denna bedrift.
Varför Caloric? Namnet kommer från en varmluftsmaskin uppfunnen och patenterad av John Ericson. Anledningen till att detta namn hamnade på en punsch etikett var att man inte kan sälja svensk punsch ute i Europa. Där har punsch helt andra ingredienser i olika länder. I England är det närmast en vinbål. Alltså fick
man välja något annat och bland alla de hundratals punschsorter som då fanns i Sverige var Caloric inre registrerat. Så den fick det bli. Det går fortfarande att köpa Caloric Punsch på Systembolaget, dock inte från Gust. Wolkes vin- & spritfirma. Caloric tillverkas numera i Finland.

Väggm efter fordigställandet 1994. Detalj av vykort. (Foto: CK).

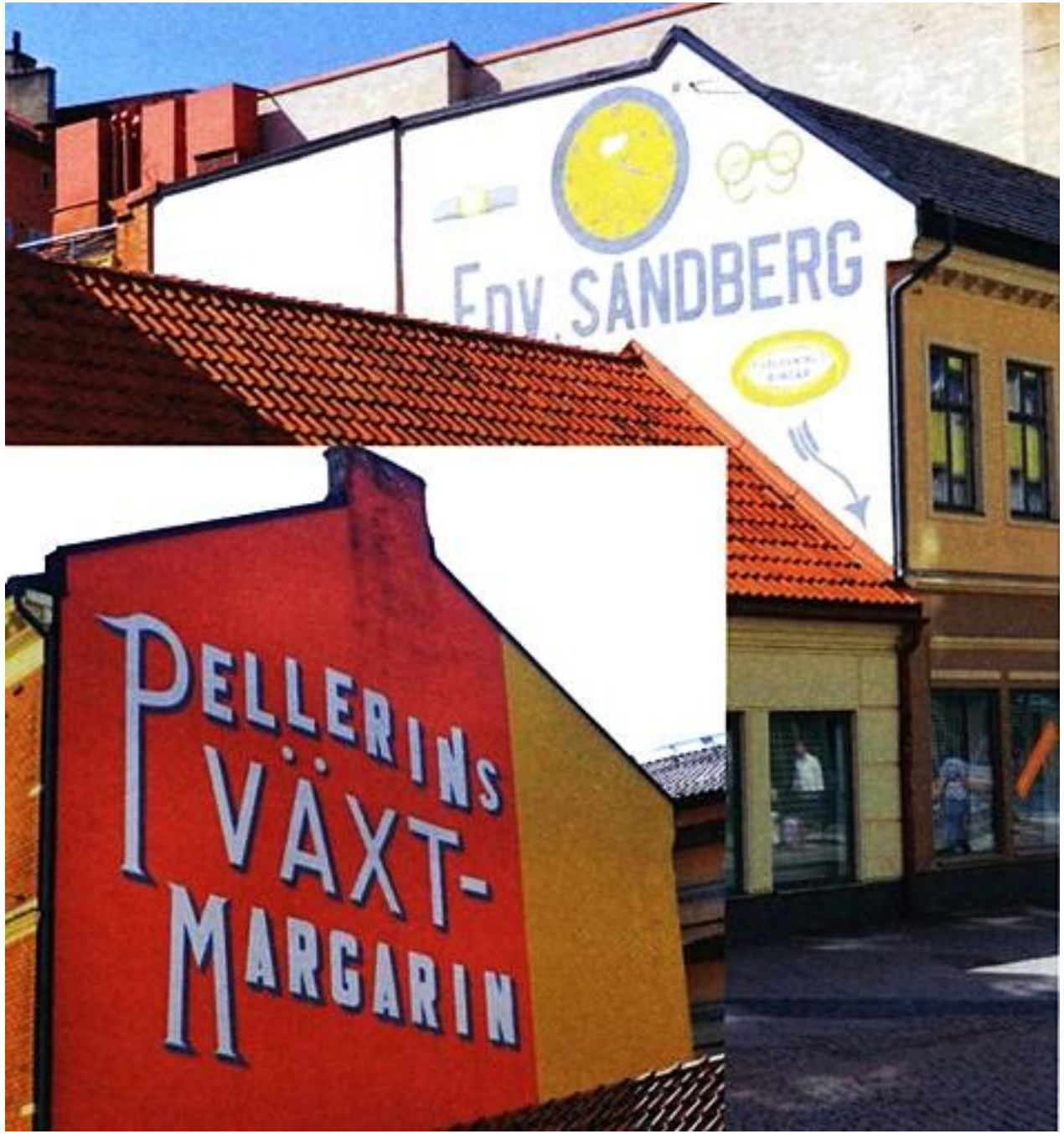

Södra Förstadsgatan 29 och 25.

Efter att väggen på Stortorget blev rekonstruerad, begåvades Malmö några år se nare med ytterligare två reklammålningar. En för Pellerins Växt-Margarin och en för urmakare Edv. Sandberg vars firma legat här på Södra Förstadsgatan 25a i mer än 50 år. Dessutom läser jag i Sydsvenskan den 2 februari 2013 att Sverker Zadig skall ombesörja att den nästan helt försvunna reklamen »M Zadigs tvättpulver« på Södra Förstadsgatan kommer att återställas under året.
Malmös reklamgavlar är nu endast »til lyst«, de förgyller Malmöbons och turistens sinnen uran baktankar om försäljning av såpor, glasögon, handskar och cognac.

Mazettis cacaopaket har funnits sedan 1926, men har dels målats om efter hand som paketets design ändrats, dels har hela konstruktionen bytts ut 1981 efter att Mazetti-Fazer lade ner verksamheten i Malmö.

Internationella annonser i Malmö skyltflora. Detta är en av de ft., Dewar's Scotch Whisky på en reklampelare utanfor Kocks biograf vid Södertull.

Från Nordisk Familjebok 1915:

Storstädernas gatubilder ha under de senaste årtiondena rönt ett karakteristiskt inflytande af reklamen, i det att vid lindrigt trafikerade gator befintliga byggnaders bottenvåningar och t. o. m. hela hus allmänt inredas till butiker eller affärslokaler och anordnas h. o. h. med hänsyn till god reklam genom stora skyltfönster, ingångar i gatans nivå, utställningslokaler o. d., hvartill har kommit den s. k. ljusreklamen.

Södergatan mot Stortorget. Innan Skånska Kreditbankens fastighet stod klar 1906, hade Apoteket Lejonet reklam på båda fasaderna. På skorstenen gör Christenson & Co. reklam for sig själva.

Bild från 1910-11. Bilden dateras av byggnadsställningarna på Skepps bron 3, huset som kom att hysa Vega Automaten, det stod klart 1911. Här delar Mazetti choklad & »Ögon« Cacao vägg med Skåne-Punsch från H. P. Pettersson & Son.

Reklam väggar och Skyltar

Bilden måste vara tagen 1918, det året tog Idoff övertog Sjöbloms skomagasin (vilket framgår av en skylt till höger utanför denna bilds beskärning). Samtidigt är det sista året som Evald Larsen hade kvar sin affdr på hörnet Södergatan-Stortorget och vin- och spritfirman Gustaf Wolke inlöstes av Vin- och Spritcentralen samma år. Bilden av flickan som serverar grogg på väggen är baserad på den då mycket omtalade dansösen Cleo de Merode. Väggen doldes senare av det gröna hörnhuset mellan Östra Rönneholmsvägen och Davidshallsgatan som byggdes på 1930-talet.

Här ser vi Rönneholmsvägen från Triangeln. Att konkurrensen mellan skyltfirmorna om de bästa reklamplatserna var hård, ser vi på dessa båda sidor. På bilden ovan är det Christenson & Co Skyltfabrik som har hyrt väggen men John Mörk Skyltfabrik som står for reklamen. Abergs och Zadig har ersatts av två reklamer for Mazetti. Mazetti var tillsammans med Wolke Malmös största köpare av väggreklam. Malmö Kioskbolags kiosk är under byggnad, vilket daterar bilden till 1908.

Reklamväggar

Stortorget 1903

Malmö 1903 Neg nr. Dahlgren-0025 Värmlandsmuseum

GDN 000025

Exempel på alternativa reklamplatser. Överst Stortorget vid hörnet mot Södergatan medan hörnhuset byggs 1904. (Foto: MM, Harald Bager). Nederst ett plank längs A. W Nilssons barnvagn.fabrik på Möllevångsgatan där vi också .far en skymt av Frans Suells gamla sommarställe » Lugnet« till höger.